

Icarusblauwtje

Polyommatus icarus

Het icarusblauwtje is een algemene standvlinder. Hij vliegt in twee, soms drie generaties van midden mei tot eind augustus. De rups is groen met over de zijkant een lichte lengtestreep. Over de rug loopt een donkergroene en licht gezoomde lengtestreep. Dit algemene blauwtje komt in vrijwel heel Nederland voor bij allerlei kruidenrijke graslanden.

Ruig, kruidenrijk grasland in Tiel (GE).
Rough herb-rich grassland near Tiel (prov. of Gelderland).

DEZE SOORT IS GESPONSORD DOOR:
Kees de Kraker, Burgh-Haamstede.

Levenscyclus en gedrag

De waardplanten van het icarusblauwtje zijn verschillende vlinderbloemigen, met name kleine klaver, rolklaver en hoppelklaver. Het vrouwtje zet de eitjes afzonderlijk af op de bovenzijde en aan de basis van jonge bladeren aan de top van een plant. De gekozen planten staan doorgaans in een korte vegetatie met meerdere bijeen. Vrouwtjes van de eerste generatie zetten de eitjes vooral af op kleine klaver, vrouwtjes van latere generaties gebruiken met name rolklaver. Aanvankelijk mineert de jonge rups in het blad, dat wil zeggen dat alleen het tussenweefsel van het blad wordt gegeten; de buitenlaag blijft intact. Dit rupsje leeft dus in het blad. Latere stadia van de rups leven aan de buitenzijde en eten het hele blad. Halfvolgroeide rupsen overwinteren in de strooisellaag of laag tegen de stengel van de waardplant. Rupsen worden zelden, en alleen in het laatste stadium, bezocht door mieren, poppen worden soms meegenomen naar het nest. (DENNIS 1984A, 1985A, FIEDLER 1991, FIEDLER & HÖLLDOBLER 1992, MAES & VAN DYCK 1999, GUTIÉRREZ ET AL. 2001).

De eerste vlinders verschijnen eind april. De dichtheid is doorgaans hoog, zo'n 24 tot 124 individuen per ha. Ze voeden zich met nectar van hoofdzakelijk vlinderbloemigen maar ook andere kruiden worden bezocht. De vlinders overnachten vaak in kleine groepjes in beschutte graspollen. Twee tot drie vlinders zitten dan met de kop naar beneden op een grasspriet. In de vroege ochtend en de late namiddag zijn ze regelmatig te zien op deze gezamenlijke rustplaatsen. Mannetjes zijn territoriaal of houden patrouillevluchten om vrouwtjes te zoeken. Ze verdedigen hun territorium vanuit vaste punten en achtervolgen allerlei vliegende insecten. Uit experimenten blijkt dat mannetjes vaker blauwe dan anders gekleurde vlinders benaderen en verjagen. Tijdens de balts vliegen mannetje en vrouwtje met een snelle vleugelslag en hangen secondenlang achter elkaar 'stil' in de lucht. Wordt het paar niet verstoord door andere mannetjes, dan landen zij op of tussen de vegetatie. Het mannetje loopt dan achter het vrouwtje aan, terwijl beide vlinders de vleugels op en neer bewegen, waarna de paring volgt. (LUNDGREN 1977, THOMAS & LEWINGTON 1991, VAN WELY 1993, KNÜTTEL & FIEDLER 2001, VAN SWAAY 2003).

Vliegtijd en overwintering

Het icarusblauwtje vliegt in twee, soms drie generaties. De eerste vliegt tussen 16 mei en 30 juni, de tweede tussen 21 juli en 25 augustus. Soms vliegt er een derde generatie van begin september tot half oktober. De generaties kunnen elkaar overlappen zodat in goede jaren dit blauwtje van eind april tot half oktober kan worden gezien. De uiterste vliegdata zijn 2 april (vroegere waarnemingen van anonieme waarnemers zijn hier niet opgenomen) en 4 november. Hij overwintert als halfvolgroeide rups.

Leefgebied

Het icarusblauwtje leeft in allerlei kruidenrijke vegetaties, zowel open en korte als vrij ruige, op arme, droge grond alsook rijkere, vochtige bodems. De hoogste dichtheden worden gevonden in droge graslanden. De soort houdt van afwisseling in de vegetaties. Voorbeelden zijn halfnatuurlijke graslanden, allerlei lage pioniervegetaties, parken, wegbermen en dijken. (VAN SWAAY 2003).

Mobiliteit, verspreiding en trend

Het icarusblauwtje is een mobiele vlinder. Hij gebruikt graslanden en (spoor)wegbermen als verbindingzones. Zelfs verstedelijkt gebied of intensief gebruikt agrarisch land vormt geen barrière. In 1960 werd hij al in Lelystad waargenomen, wat erop duidt dat deze soort in staat is snel nieuw land te koloniseren.

Het icarusblauwtje komt voor van Ierland tot Oost-Azië en van Scandinavië tot Noord-Afrika. In Nederland is de verspreiding sinds het begin van de vorige eeuw nauwelijks veranderd, maar er was een tijdelijke achteruiging in de periode 1970-1995. Op dit moment is het een algemene standvlinder.

Uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt dat de soort een matige toename vertoont. (VAN SWAAY & GROENENDIJK 2005).

Bescherming

Het icarusblauwtje is in Nederland en op Europese schaal niet bedreigd en het voorkomen is stabiel. Het is een algemene standvlinder en een goede pionier die zich ook in kleinere terreinen langdurig kan handhaven. Plaatselijke beheermaatregelen kunnen een positief effect hebben. Te denken valt aan een gefaseerd maaibeheer in het openbaar groen en in wegbermen. Daarnaast is het wenselijk kruidenrijke vegetaties te behouden. Daar kunnen de vlinders van mei tot augustus voldoende voedsel vinden en de eitjes afzetten. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen heeft een negatief effect op het voorkomen van deze soort (zie kader).

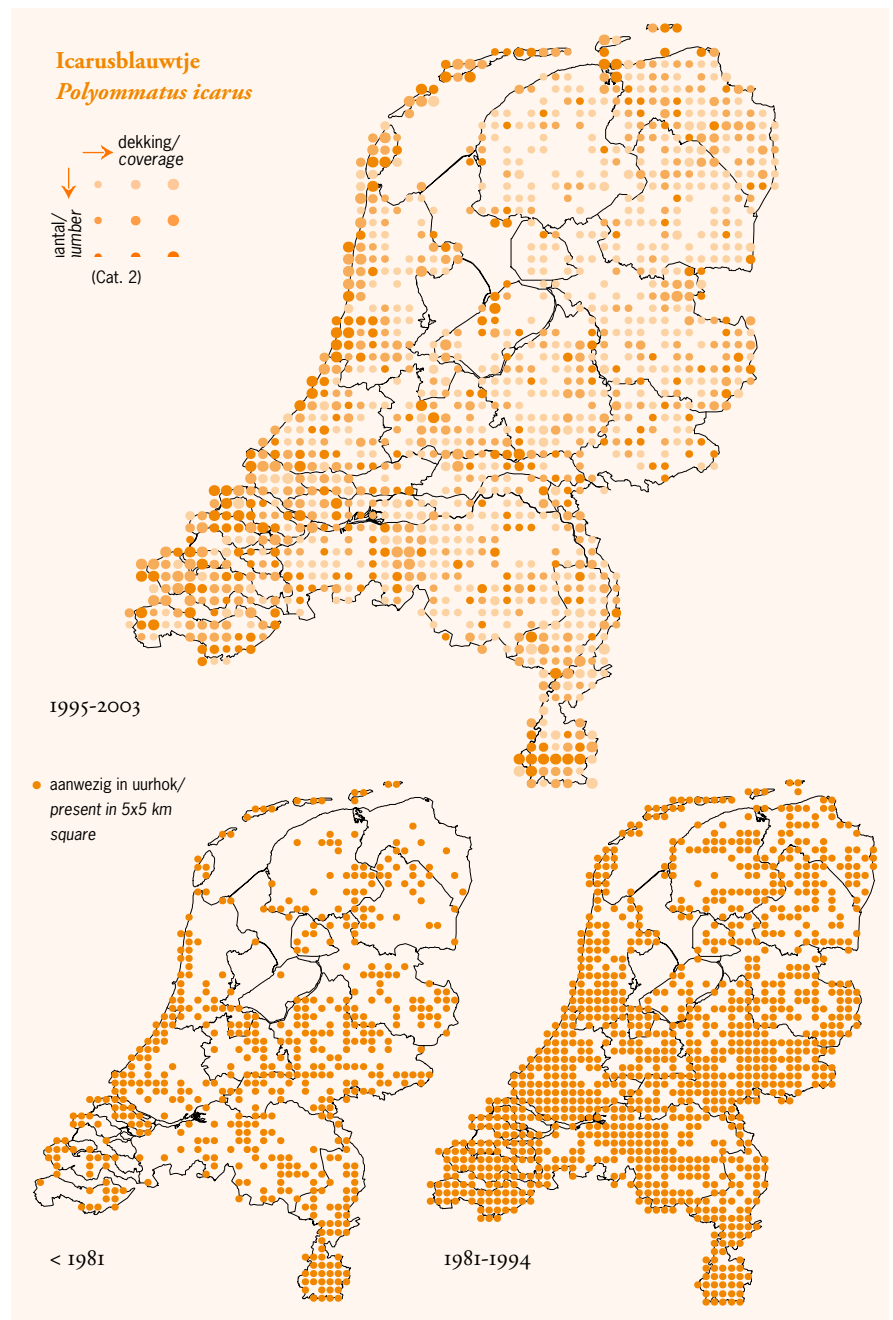
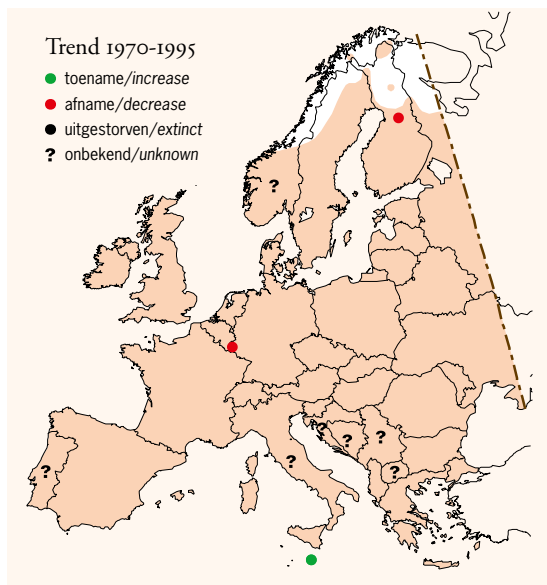
Toekomst

In geschikte terreinen zal het icarusblauwtje zich handhaven of vestigen. Daarom zal deze soort zich uitbreiden bij ecologisch groenbeheer in het stedelijk groen, tuinen, wegbermen en andere gebieden. (GROENENDIJK & WOLTERBEEK 2001).

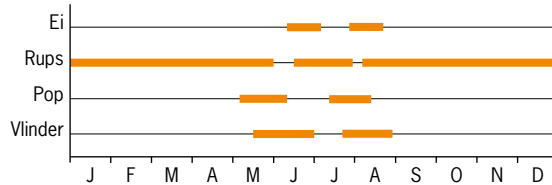
SUMMARY

Common Blue *Polyommatus icarus*

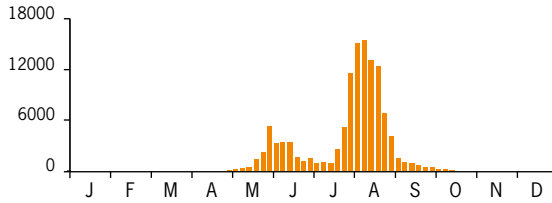
Polyommatus icarus is a common resident. The species occurs in a variety of flower-rich habitats, irrespective of nutrient level, pH or humidity. Habitats include waste ground, grasslands and roadside verges. Several species of Fabaceae serve as larval foodplant. The species flies in two, sometimes three, generations from mid-May until the end of August, and hibernates as a half-grown caterpillar. Numbers appear to have been stable during the 20th century; data from the Dutch Monitoring Scheme indicate a moderate increase since 1992.

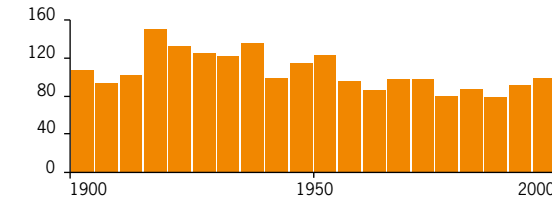
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

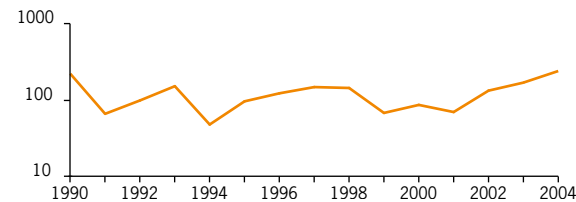
Vliegtijd /Flight period

Trend 1900-2000

Trend 1992-2004:
Matige toename /Slight increase

Profiel van het icarusblauwtje

Voedsel rupsen Vlinderbloemigen, zoals kleine klaver *Trifolium dubium*, rolklaver *Lotus* sp. en hopklaver *Medicago lupulina*.

Voedsel vlinders Nectar uit vooral vlinderbloemigen, maar ook andere kruiden.

Vliegtijd vlinders Twee, soms drie generaties van midden mei tot eind augustus.

Duur stadia Ei: 5-7, rups 21-34 (1e gen.), 250-320 (2e gen.), pop: 9-15, vlinder: 13-26, rijpingsduur ei: 6-8 dagen.

Overwinteringsfase Halfvolgroeide rups.

Leefgebied Kruidenrijke graslanden en ruigten.

Mobiliteit Mobiel.

Dichtheid Hoog, zo'n 24 tot 124 individuen per ha.

Status Algemene standvlinder.

Rode Lijst Thans niet bedreigd.

Europese status Niet bedreigd.

Knelpunten verspreiding Geen.

Verwachting toekomst Algemene standvlinder.

Beschermingsmaatregelen Gefaseerd maaien en herstel kruidenrijke vegetaties in park en berm.

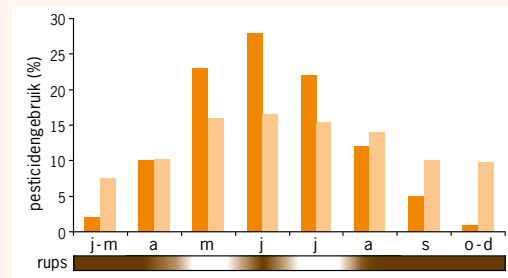
Gebruik van bestrijdingsmiddelen in Nederland verdeeld over het jaar. De percentages geven het gemiddeld gebruik over een periode van drie jaar in het totaal (lichtoranje) en akkerranden (donkeroranje).

De periode waarin rupsen van het icarusblauwtje in een akkerrand te verwachten zijn, is in donkerbruin weergegeven.

Average monthly application of pesticides. Over 3 years, total (pale orange) and on field margins (dark orange). Expected presence of P. icarus larvae in field margins is shown in dark brown.

VLINDERS EN INSECTICIDEN: HET ICARUSBLAUWTJE ALS VOORBEELD

Het icarusblauwtje komt relatief veel in bloemrijke akkerranden voor. De vlinders zijn afhankelijk van het beheer van de akker. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen kan onbedoelde negatieve gevolgen hebben. Hoe gevaarlijk zijn deze middelen eigenlijk voor vlinders die in akkerranden leven?

Gebruik en werking

Er bestaan verschillende soorten bestrijdingsmiddelen. Agrariërs gebruiken bijvoorbeeld middelen om de grond te ontsmetten, tegen onkruiden en schimmels maar ook middelen gericht op insecten. Vlinders kunnen van al deze middelen direct of indirect nadelige gevolgen ondervinden, maar ze zijn het meest gevoelig voor insecticiden. Sommige insecticiden beïnvloeden het zenuwstelsel van het insect en andere remmen de aanmaak van chitine, de belangrijkste bouwstof van het uitwendig skelet. Insecticiden worden gebruikt om vraat aan het verbouwde gewas tegen te gaan. Door de wind of over-

matig gebruik kan het middel ook in de randen terechtkomen, waar andere insecten, met name rupsen, er onbedoeld nadeel van ondervinden. (DAVIS ET AL. 1991A).

Giftigheid

Om de giftige werking van insecticiden te meten, zijn met vier soorten dagvlinders (waaronder het icarusblauwtje) experimenten uitgevoerd met tien verschillende insecticiden. De resultaten zijn weinig verrassend: de insecticiden zijn allemaal giftig voor de rupsen. Een maat voor de giftigheid van een stof is de LD50 waarde die aangeeft bij welke hoeveelheid van de stof de helft van de dieren sterft. Van de meeste geteste insecticiden ligt de LD50 onder de 0,05 microgram. Binnen twee dagen sterft de helft of meer van de rupsen na contact met een minuscuul druppeltje bestrijdingsmiddel. (SINHA ET AL. 1990, DAVIS ET AL. 1991A, B, GROENENDIJK ET AL. 2002).

Aanwezigheid rupsen

In Nederland worden bestrijdingsmiddelen het meest gebruikt in de zomer (zie figuur). Dit is immers de periode dat de gewassen groeien. Vlinders zoals zandoojjes die tussen eind juni en eind augustus vliegen, kunnen eventueel aan de gevolgen van het sproeien ontsnappen. Het icarusblauwtje heeft die mogelijkheid lang niet altijd. De rupsen van deze soort bevinden zich in juni en juli in de vegetatie. Een soort als het icarusblauwtje loopt dus een extra groot risico. (VAN MANNEKES 2001).